

GÜNCELDEN GEÇMİŞE:

Tarih, Toplum ve Atatürk *

Salih Özbaran

"... Kırk yıl, belki daha da çok yıllar öncesinden. Anımsadığıma göre Falih Rifki Atay yazmıştı. Hangi gazetede idi anımsamıyorum... 'Hasan'ın Böreği' idi başlığı.

Hasan buğday öğütür, bakraçlarla sular taşır, hamuru yoğurur, açar, tepsiye yerleştirir, verir fırına. Nar gibi pişmiştir börek. Tam yiyecek, gelir alır birileri, götürür ya da bitirir.

Derviştir Hasan. Aldırmaz. Yeni baştan koyulur işe. Buğdaylar öğütür, bakraçlarla su taşır, yoğurur, açar hamuru. Kan ter içinde kalmıştır Hasan. Verir tepsiyi fırına. Nar gibi çıkar börek; ve birileri gelip yer, alır gider.

Bir dilim düşmez Hasan'a. Ama hiç yılmaz, usanmaz, hamurlar açar, açar, tepsilere dolusu. Ama başkaları yer hapur hupur, şapur şupur. Yiyin efendiler yiyin; hanımefendiler siz de buyrun... Afiyet olsun. Yazıklar olsun sana Hasan'im".

İki yıl kadar önce Hüsnü Göksel'in yazdığı bu satırları aktarmam, bugün burada yapmak istediğim konuşmanın tanımını belirleme amacını taşımaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm yıldönümünde -bir tarihçi olarak, ama bu mesleğin bana sağladığı avantajı da kullanarak- onu güncel olayların, gününbirlik değerlendirmelerin girdabından, kıskacından bakıp değerlendirenleri açığa çıkarmak; tarihsel deneyimlerin kazanımlarında üslenerek, kimi yorumlarda bulunmak, yansımalar ortaya koymak istiyorum. Bir bakıma mesleğimin namusunu kurtarmak istiyorum; ama bu mesleğin profesyonellerinin de kendi kabukları içine çekilip, kimi zaman da çıkarları için dünyada olup bitenden habersiz kalıp ortalığı sel gibi götüren küfürlerin 2000 yılına dayandığımız şu sıralarda bile demokrasiyi, insan haklarının gerekliliklerini, gelir dağılımındaki adaleti ve benzeri şeyleri dünyanın benimsediği vazgeçilemeyecek hak ve

yetkilere fazlaca bir katkıda bulunmaksızın önlerinde engel saydıkları anayasaya bile dokunmaksızın "yetmiş yıllık Cumhuriyet karabasanı" türküsünü çığırınların, tarihin dokusunu ve bugünlere nasıl gelindiğinin envanterini sunamamış ve bunu topluma yayamamış olmalarının hüznünü de taşıdığımı belirtmek istiyorum.

Tarih günümüzde, hem araştırma ve yayın aşamalarında hem de öğretim sırasında, günlük politikalara çoğu zaman zorlanarak, malzeme hazırlamak ve onlara uygun tarihler düzenlemek yolunda ele geçirilen iktidarların meşruluğunu adeta kanıtlamak istercesine, toplumda ve demokraside açabileceği yara hiç düşünülmezsiz pervasızca dört nala gitmiştir, gitmektedir. "*Tarihi tarihçilere bırakalım*" gibi ne idüğü belirsiz sözlerden sonra Türk Tarih Kurumu'nu siyasetin orta göbeğine oturtup tepedekilerin düşündükleri-beklentileri doğrultusunda işleyebilecek bir devlet dairesi haline getirilebilen 12 Eylül'cülerin hizmetine girmiştir tarih.(Burada TTK'nun kuruluşuyla birlikte geliştirmeye çalıştığı yaklaşımlar içinde Türk Tarih Tezi ile yönelinen yanlışlıkların savunuculuğunu yapmadığımı belirtmek isterim).

Aynı tarih, Türkiye'yi ABD ve Batılı müttefikleri yanında ya da Avrupa Birliği'nde görebilmek için, Türkler'in ne denli Batılı olduklarını güya gösterebilmek için onların özgeçmişlerini silercesine Avrupa'daki Türkiye kitabını yabancı dillerde yayınlatan veya orduyu 1990'da Körfez Savaşı'na sokabilmek için Türkler'in "cengaver"liklerini, savaşçılıklarını anımsatan (biliyorsunuz bu yüzden bir Genel Kurmay Başkanı istifa etti.) bir Başbakan'ın / Cumhurbaşkanı'nın dilekleri doğrultusunda kullanılmak istenmiştir. Kimi zaman da meydanlarda sözüm ona ezan sesinin yok olup gideceği varsayımıyla "Ezan sesleri susmayacaktır" türünden kahramanlık nida ve edalarıyla Türk-Müslüman halkının duygularını işleyen, bununla birlikte "Lâik Türkiye", "Atatürk" vb. kavram ve kişilerin korumacılığına sığınarak uygarlık satışından rant sağlamak isteyen bir başbakanın el atabildiği bir dal oluvermiştir tarih, o koskocaman etkinlik alanı. Orhan Koloğlu'nun çok güzel dile getirdiği "Bugüncülük" tılsımıyla sahip çıkılmak istenen bir büyü haline getirilivermiştir:

"Sorunun sadece okulda verilen eğitim olmadığını, toplumu yönlendiren siyasî liderlerin tutumunun çok etkili bulunduğunu , geçmişten bugün için malzeme seçmekte, onların asıl kusurlu olduklarını dikkate almamız gerekiyor" deme ihtiyacını duymuştur.

Elbette, güncellik,tarihi bilgilendirecek ve yönlendirecektir; kaçınılmazdır bu. 1960'lı yıllarda, 70'li yıllarda, hatta daha önceleri öne sürülemeyen, akla gelmeyen sorular ve bunlara verilmek istenen yanıtlar, 1980'li ve 1990'lı yıllarla

gelen ve insan haklarının kapsamına alınan ayrıntılı beklentiler doğrultusunda günümüzde sorularak tarihsel birikimi-eleştiri ve takdirlerle-ortaya çıkarmak ve yorumlamak ayrı şeydir;1920'li ve 1930'lu yılları, hatta Türkiye Cumhuriyeti'ni reddetmek ayrı şeydir: Geçmişe bakışın,akademik tarihçiliğin benimseyemeyeceği bir yaklaşım tarzıdır bu.

Gerçekten, herkesin el attığı hazinedir tarih; özlemdir, tehlikedir, tuzaktır: Öğrencilerin önüne konagelmiş tarih başlıklı ve değişmez şablonlu kitapların sınırında hapsolmuş, araştırmaların kendi eksenlerinde kısırlaştırılmış, aile ve dar cemaatların yaydıkları telkinlerin izlerini taşıyor olmuş, politikacıların ve medyanın derinliksiz ama keskin yaklaşımlarının cenderesinde tutuklanmıştır o. Türk aydınınının ve dünyadaki başka toplumların pekçoğunun tarihin sağlayabileceği özgürlüğün tadına vardıklarını iddia etmek çok zor olsa gerek. Dünya politikalarının -özellikle Batı'nın çıkarları doğrultusunda- ellerinde bulunduranların milliyetçi çekişmeleri, hayalî cemaatları yaratanların, din/mezhep ayrımcılığını körükleyenlerin, tarihi kendi kimliklerini güçlendirebilmek için " öteki" insanlara karşı önyargı depolayanların fazlasıyla kullandıkları bilgi küpüdür bu tarih; Mustafa Kemal Atatürk için de kullanılmıştır, kullanılmaktadır.

Birkaç yönden kullanılmıştır: kimi zaman, gereksiz yere, insanüstü varlığa dönüştürülerek, "hatasız kul" gibi yararlanılmak istenmiştir ondan; kimi zaman çağı yakalamak düşüncesinden nefret eden gericilerin dünyasında lanetlenmiştir; bazen de oy deposu olarak görülmüş, halkın okşanmasında ilkesizlik örnekleriyle dile getirilmek istenmiştir. Uzmanlarından ziyade amatörlerin, politikacıların, ideologların ellerinde biçimlenen tarihe takılmak istenen göstergeler öylesine çeşitlendirilmek istenmiştir ki, ortak amaçları standartları ve hedeflerinde birleşilebilecek bir yaklaşımdan söz etmek olanaksız hale gelmiştir, getirilmiştir. Bu tür dalgalanmalarla ulaştık günümüze.

1996 yılındayız. 1938 yılından sonra geçen bir süreç var arkamızda; ve bu sürecin oluşturduğu aşamadan sonra bakıyoruz 38'e ve öncesine; Atatürk'ün artık yaşamadığı, kendisinin bizzat karışıp tahrifleri düzeltmeyeceği; yanlış ve eksik yaptıklarını onaramıyacağı, ama başkalarınca değerlendirilen bir zaman diliminin oluşturduğu değer yargılarıyla bakıyoruz böyle bir yakın geçmişe, kimilerince demokrasinin güneş gibi doğduğu kabul ettirilmeye çalışılan -sanki arkalarında Osmanlı'nın çağdaşlaşma uğraşı yokmuş gibi algılatılmak istenen- bir dönem sayılıyor; kimilerince de (Atatürk döneminin devrim anlayışına karşı olanlarca) -nedense Demokrat Parti'nin çıkışı ve iktidarı için içine katılarak- 70 yıllık cefa diye nitelendirilen süreç yerine konuluyor. Ama temelsiz bir

yaklaşımın modalaştırdığı 1923-38/46 yıllarını suçlu sandalyesine oturtan- nedense sadece Bağımsızlık Savaşı yıllarına sahip çıkmak isteyen- bir zümrenin tarih yağmalaması dikkat çekiyor. Bu dönemi, tarihsel aşamanın labirentlerinde, bir devrimin özelliklerinde, o devrimin varoluş koşullarında aramak yerine ve öylece ortaya koymak yerine; yiyicilerin, köşedönücülerin, liberalliği sadece kendileri için isteyen çıkarıcıların, geriye dönüşü mümkün olamayacağını bildikleri halde eskinin özlemine beklentiye çevirip güya demokrasi adına oy avcılığının inceliklerini uygulamak isteyenlerin, bu maksatla da dini ve milliyetçiliği az gelişmişliğin mistisizmi içinde kullanmaya kalkışanların çizdikleri bir dönem olarak tanımlamanın pek yanlış olmayacağını sanıyorum. Genelde Cumhuriyet sürecini toptan karalama niyetinde olan, 1923 öncesindeki yıllara, yüzyıllara sadece Osmanlı'nın en geniş sınırlarını yakaladığı ve dünyaya kafa tutan hükümdarlarının bulunduğu çağı, hatta Sultan II. Abdülhamit yıllarını "*asr-ı saadet*" sayan bir yaklaşımdır bu. Tarihi toplumun hücrelerine kadar götürerek, halkı demokratlaştırarak ele alan tarihçiliğe ters gelen bir anlayıştan söz ediyorum.

Bulduğumuz noktadan Atatürk'ün paylaştığı zaman dilimine ulusal ve uluslararası pencereden, mikro ve makro tarihçiliğin yol açtığı derinlik kazandıran ve geniş kapsamlı bir algılama ile baktığımızda, onun emperyalizme karşı savaş vermiş bir halkın önderliğini yaptığını görüyoruz; eğer Sevr Antlaşması'nı çok kötü niyetle yorumlamaya kalkmazsak, paramparça bir Türkiye'yi kabullenirsek, varoluşumuzla taban tabana zıt bir şeyi baş tacı etmezsek, yapılan hareketi, devrimleri tahrif etmezsek. Ya da insan hakları adına, dünyanın bütünleşmeye çalıştığı; ırkın, dinin, dilin sınırlarını aşmaya çalıştığı şu yıllarda, on yıllarda, ayrımcılığı savunmazsak. Yurt için istediğimiz ölçüde cihanda da barış istiyorsak; silâh tüccarlarının ve para babalarının hedeflerinde sessiz bulunmazsak.

Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaşlaşma/muasırlaşma çabalarını önemsiyorsak; küreselleşmeye ülkeyi peşkeş çekmeden yönelebilirsek; insan hakları, ekonomik ilişkiler, sosyal yapı konularında, elbette, zaviyemize kapanmak istemiyorsak. "En hakiki mürşit ilim" se eğer, böyle bir sözün onun tarafından yinelenmiş dahi olmasını benimsiyorsak, bugün sürüklenmek istenilen bilim dışı kulvarlarda koşuya hazırlananları sorgulamalıyız.

"Fani" vücuduna olağanüstü nitelikler yüklemiyorsak; devrimin getirdiği yeniliklerin dondurulmuş biçimine karşı çıkmalıyız. Yapılanları tekrar tekrar yorumlamalı, kimi yanlışlıkların, aşırılıkların eleştirisini yapabilmeliyiz. İşgüzarların

gayretkeşliklerinden kaynaklanan sonuçları, bu yolla yaratılan olguları, gelişen / genişleyen dünya çerçevesinde, yeniden yapılandırmalıyız. Belki de en büyük sorundur Türkiye'nin, dondurulmuş, sınırlandırılmış, doğmalaştırılmış olgular, düşünceler, yaptırımlar. Sokalım M.K.Atatürk'ü eleştirel yaklaşımlarımızın gündemine; bundan -onu kendi çıkarları için kullananlar dışında- kimin korkusu olabilir ki? Ama başka şeyleri de dökelim eleştiri süzgecimize; dinsel doğmaları da bizlere isteğimiz dışında yakıştırılan insan haklarını da yatalım ameliyat masasına. O zaman karşımıza çıkacak menfaat çetelerini göreceğiz; dokunulmazlıklarını göreceğiz; kutsallığın, dokunulmazlık arkasında sipere yatmış, çıkarları için Atatürk simgesini yaralamayı yol / tarîk seçmiş olanlarla yüz yüze geleceğiz.

Evet, Atatürk'ü sorgulayalım -bunun belirli ölçüde yapıldığını düşünüyorum- ; ama terazinin öbür kefesine de dokunulmazları, din sömürücülerini, onu vitrini kurtarmada alet eden menfaat çetelerini yerleştirelim.

Tarih, onu temsil edenler adına tarihçisiyle, geçmişe bakışında dokunulmazlara -aynen ortaçağ evreninde görüldüğü üzere- sevap-günah tilsimından bakmıyor artık; onları da içerik hanelerine oturtur, delillerini toplar, değerlendirir; değerlendirdiği ana kadar oluşan birikimiyle yoğurur, çağdaş yorumunu yapar. Doğaldır ki, tüm bunlar da son sözü söylemeyecek, noktayı koymayacaktır. Değişebilirlik ilkesi, yeniden bakış açıları hep hatırlanacaktır. Kendi kendisini yenileyecektir tarih, eskisini hep tartışacaktır, eleştirecektir, yorumlayacaktır...

Üçte ikisi kadın, çocuk, yaşlı ve sakat 13.5 milyonluk nüfus; 115 bin kadar okur-yazar, 400 ilkokul, 60 ortaokul, 21 lise ile devralınan bir ülke; yol, elektrik, su, ilaç, maden, fabrika, para, banka, ticaret ve benzerinden yararlanamayan bir ortam.

Ama gelin görün ki, 1980'li ve 90'lı yılların beceremediği, üstelik dünyadaki esintileri yakalamamanın çok daha kolay olduğu bir zamanda, ruhsatlı-ruhsatsız silâh deposu yapılan, dolarların düğün ve eğlencelerde, gelir dağılımının imdat feryatlarına rağmen uçuşturulduğu anlarda pek el atılmayan demokrasinin eksikliğini, öylesine yoksul bir ulustan beklemek, "neden 1920'lerde demokrasiyi uygulamadık" sorgulamasında, daha doğrusu suçlamasında bulunmak, böyle bir senkronoloji içine düşmek, demokrasinin ne denli dikenli yollardan geçip gelebileceğini, zorluk ve sızılarla dolu süreçler istediğini bilmemek demektir. Tarihin kıyaslamacı, uzun zaman dilimlerinde gezinen ve kalıcı nitelikleri yakalamaya çalışan yöntemi yerine, 1996 yılında bile, benim şu anda daha fazla açıklama gereği duymadığım özürli demokrasinin

hesabını, 1920'li yıllardan, Mustafa Kemal'den ve çalışma arkadaşlarından sormak -dolayısıyla tüm halktan sormak- acaba nasıl bir tarihsel mantığın ürünüdür?

"Türkler demokrat, hür ve mesut vatandaşlardır", "Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir" sözlerinden, onun demokratik bir ortam özleminde bulunduğunu çıkaramaz mıyız acaba?

"En büyük hakikâtlar ve terakkiler, fikirlerin serbest ortaya konması ve teati edilmesi ile meydana çıkar ve yükselir" ifadelerinden 1997 yılında bile fikir suçu tartışması içinde boğulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne hiç mi çağrı yoktur? Yasamaya, yargıya, icraat organlarına; *Medeni Bilgiler* kitabındaki bilgeliği ile yurttaşlık haklarına yarım yüzyılı aşkın bir zaman öncesinden hiç mi ışık saçmıyor?

"Vatandaşların teşebbüs ve mesuliyet hisleri ne kadar inkişaf ederse devlet için o kadar iyi olur." diye seslenirken devleti güya küçültüp, özel girişimciliği teşvik eden 1980'li ve 90'lı yılların köşe dönücülerine özel girişim ve kişisel sorumluluğunun anlaşılabilir bir yaklaşımını sunmamış mıdır?

Sokakta, okulda, sağlıkta, adalette yalnız bırakılmaya mahkum halkın ıstırabını o zamanlar duymamış mıydı acaba? Sokakta, okulda, sağlıkta, adalette, hesapsız gelirleriyle zırhlar içinde lüks hanelerinde kendilerini kurtaranların dışında bırakılanların sosyal haklarına atılan tırpanların sorumlusu mudur yoksa Atatürk? Birilerinin elinden ibadet özgürlüğünü mü almıştır? Yoksa yüzyıllardır asalak geçinmeye alışmış "duagû"ların yollarını mı kesmiştir? İnsanların inanç dünyalarına girip geçim yolunu bulmuş olanların "ruhbanlık"larına son vermiş olmasın sakın!

"Partilerin sözcülerini televizyonlarda dinliyor, demeçlerini gazetelerde okuyorum" diye yazıyor Melih Cevdet Anday; "yazık ki hiçbirinin özgürlük, eşitlik, kültür, kalkınma ve uygarlık yolunda ne düşündüğünü göremiyorum. Tümü de belli ki katmana hoşgörünüp oy çokluğunu ele geçirme ardında"

Diğer bir sorumlu kişimiz, sanat tarihçiliğinin kendisine sağladığı bilinçle şöyle yakınıyor; son otuz kırk yılda yağmalamaya açılan ülkesindeki ahlâk çöküntüsünü görüp şöyle dert yanıyor Doğan Kuban;

"Yağma derinleşerek kemik gibi bir strüktür(yapı) haline gelmiş, toplumu pençesine almış, yasaları paçauraya dönüştürmüş, ahlâk ölçülerini, insana inançsızlık ortamında ortadan kaldırmıştır".

Hüsnü Göksel, Tefvik Fikret'ten sonra "Sis"i tekrar görüyor, çökmüş;

"Ülkenin üzerine çöken 'sis' gittikçe yoğunlaşıyor. Bir yandan savaş ekonomisinin yükü, öbür yanda diz boyu cehalet, okullarda biyoloji dersinin seçmeli, din dersinin zorunlu olduğu 'Cumhuriyet'in temel harcı olan eğitim birliğinin yok edildiği çağdaş Türkiye"

"Erkan, Amerikan jet sosyetesine öykünür. Açık havuzlu, kapalı havuzlu, saunalı villalarda yaşayıp, özel uçaklarda gezerler" derken de Gülten Kazgan, türeyen aç gözlü zengin sınıfın, kültürsüzlüğün verdiği bunalımı lüks tüketimiyle aşmaya çalışan her şeyin batı markasını arayan, tüm bunları "yükselen değerler" söylemiyle yutturan sonradan görmüşlerin damgalarını vermeye çalıştıkları bir ülkeyi, ülkesini, ülkemizi yansıtmaya çalışıyor.

Lozan'da doğan Cumhuriyet adım adım bu gerçekleri sezen ve bunları inanılmaz bir hızla günlük yaşantısını hukuk çerçevesinde geçirmeyi hedef sayan bir kurum olarak, kurucusu ve inanmış kadrosuyla en zor ekonomik koşullarda, çalkantılı bir uluslararası ortamda, Türkiye'yi çağdaş uygarlığın üst düzeyine getirme savaşımını amaçlayan bir devletten, yeni yeni senaryolarla, yağmacılığı teşvik eden teknoloji aldatmacasıyla, bir yandan Avrupa topluluğuna girmek için ne denli uygar ve Homeros soyundan gelmişliğimizi telkin eden, diğer yandan Körfez Savaşı'na girip yağmadan ganimet almak için, Türk'ün epeydir savaşmadığını, aslında ne kadar savaşçı olduğunu hatırlatma gereği duyan bir devlet başkanının ya da oy için ezan, bayrak kavramlarını dere tepe düz kullanan bir hükümetin, İslâmî bilgisinin dahi çok sınırlı olduğunu sandığım bir yöneticinin sembolleştirdiği başka bir ülkeye geldik sanki.

Toplum, üretilemeyen düşünce sıkıntısını medyunlarla geçiştiriyor adeta; üç günlük şarkıcının, ya da beden ölçülerindeki güya uyumun kendisine bahsettiği ayrıcalık içinde sahnede, televizyonlarda kültür satmaya kalkan bir "güzel" in inanılmayacak kadar sınırlı sözcük haznesiyle Türkçe vurgulamayı yanlış heceler üstüne kondurmanın bilinçsizliğinden, belki de kıytırık Amerikancası'nın havasından, hiç de yüzü kızarmayanların elde ettikleri "medyatik" etiketleriyle saçtıkları sıglık; bir futbol maçında yenik düşmenin faturasını " Türk düşmanı" hakeme çıkaran ya da galibiyet sevincini belinden rahatça çıkarıp ateş eden masum bir kişinin toplum fertlerinin tüm insanlık haklarını hiçe sayan bunalımlı bir toplum yarattık ne yazık ki.

Bütün olumlu/olumsuz işlerimizde Atatürk'ü rehber aldığımızı söyledik durduk gereksiz yere dükkânın bir köşesine Atatürk'ün fotoğrafını asarken sevgiyle ve saygıyla dahi olsa usulen bir iş yerine getirdik; dükkânın öbür köşesine de besmeleyi yerleştirirken öteki dünyadaki yerimizi garanti altına almaya çalıştık. Bu diyalogun içinde, çağdaşlaşma, insanlaşma, demokratikleşme

değerini yitirdi; vicdan özgürlüğündeki din pazarlandı.

Dağa taşta Atatürk fotoğrafı yerleştirilerek elde edilebileceği sanılan çağdaş evreni yakalayamadık; "Allah korusun" levhasının önlemsiz, saygısız ve içkili trafiğe hiç de yarar getirmediğini göremedik. Tüm bu sığınmaların -çağın değer yargılarını yakalayamadan- yağmacılığa, köşe dönücülüğe, kültür yozlaşmasına, insan haksızlıklarına, bayındırsızlığa merhem olamayacağını anlayamadık.

Doğaldır ki, böyle bir konuşmada, yapılan bir barajın öyküsünü anlatacak değilim; yükselen bir binanın yüksekliğiyle gururlanacak da değilim. Bir yanda cami, öte yanda "pub" sayılarındaki artışın toplumsal refaha ne kadar katkıda bulunabildiğinin yargılanması da gereksiz. Sıradan işlerin başarı hanesine yazılıp, yüceleştirilmesine hiç gerek yok; ama yitirilen, ama yükselen diye tanımlanan değerlerin getirdiği kara tabloyu çizmeye çalıştım; düşünce sisteminin derinliklerinde dolaşamadığımızı, insanı yüceleştiremediğimizi vurgulamak istedim.

Tarihçi olarak yeniden geçmişe bakmak istiyorum bitirirken. Atatürk'le hiçbir sorunumun olmadığını söylemek istiyorum. Hatta son yirmi otuz yılda dünyada yeşertilen geniş kapsamlı tarih anlayışı için de, "history from below"dan, "histoire totale"den bakmak istiyorum ona; yani büyük adamların, kahramanların, önderlerin yol gösterdiği var sayılan tarihten değil, toplum tarihinden, kalabalıkların tarihinden değerlendirmek istiyorum. Osmanlı reayası / halkı ile Cumhuriyet vatandaşı arasına koyarak nefeslendirdiği çok daha fazla sayıların, canların, insanların özellikle de kadınların adına selamlamak geliyor içimden. 1910'lu 20'li, 30'lu yılların figüranlarına ve dünya için, İslâm toplumları için açtığı ufuklara baktığımda değerini daha iyi oturabiliyorum tarih etkinliğine.

Güncel olaylardan istenilen seçilebilir ve bu seçilen konu tarihsel derinlikte değerlendirilebilir. Bu seçim ve değerlendirmelere kimse karışamaz. Ama geçmişin, tarih disiplini içinde, günümüzde seslendiriliş biçimlerinde tanıklığı, çağdaşlığı, geçerliliği bulunmalıdır. Aksi halde toplum, geçmişteki deneyimlerini uydurulmuş tarihle başbaşa bırakabilir, avutulabilir, geçmişteki kendini yakalayamaz, gelecek için bastığı zemin, tuttuğu yol, kaderin serüvenine itilmiş olur.

DİPNOT

- * Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla 11 Kasım 1996 günü Uludağ Üniversitesi'nde yapılan bir konuşmanın metnidir.